

μια τέτοια κατασκευή, ίσως όχι ακόμη για τους ίδιους τους πολίτες. Το ερώτημα, συνεπώς, δεν είναι εάν «υπάρχει» μια ευρωπαϊκή ταυτότητα, αλλά εάν οι εθνικοί χώροι είναι τόσο ανοικτοί ο ένας για τον άλλον, ώστε να αναπτυχθεί πέραν των εθνικών συνόρων η προσωπική δυναμική μιας κοινής πολιτικής διαμόρφωσης γνώμης και βούλησης επί ευρωπαϊκών ζητημάτων. Μόνο με τη στήριξη δημοκρατικών διαδικασιών μπορεί σήμερα να διαμορφωθεί μια πολιτική αυτοσυνειδησία των Ευρωπαίων, φυσικά και σε μια μη απλουστευτική αντιδιαστολή προς πολίτες άλλων ηπείρων.

Η δομή της αλληλεγγύης μεταξύ των πολιτών υπηκόων ενός κράτους δεν συνιστά εμπόδιο για τη διεύρυνσή της πέραν των εθνικών συνόρων. Εντούτοις, η ανάπτυξη της εμπιστοσύνης δεν είναι μόνον συνέπεια μιας κοινής πολιτικής διαμόρφωσης γνώμης και βούλησης, αλλά και προϋπόθεση. Μέχρι τούδε, η ευρωπαϊκή ενοποίηση συνετελέσθη με τη μορφή μιας τέτοιας κυκλικής διαδικασίας. Και σήμερα, η οδός προς μια δημοκρατική εμβάθυνση της Ένωσης και προς την αναγκαία αμοιβαία σύνδεση της κάθε εθνικής κοινής γνώμης μπορεί να διέλθει μόνον μέσω ενός ήδη αποταμιευμένου κεφαλαίου εμπιστοσύνης. Σε αυτόν το συσχετισμό, η σημασία της συμφιλίωσης μεταξύ Γαλλίας και Γερμανίας είναι ανεκτίμητη.

Η διχαστική δύναμη των διαχωριστικών εθνικών ιστοριών και ιστορικών εμπειριών, που διαποτίζουν το ευρωπαϊκό έδαφος σαν γεωλογικές ρωγμές, δεν έχει ακόμη παραλύσει. Ο σεισμός της πολιτικής για το Ιράκ, την οποία χάραξε η κυβέρνηση Μπους, κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου, δίχασε τις χώρες μας κατά μήκος αυτών των ιστορικών ρωγμών. Η δυναμική που έχει επενδυθεί στην εθνική μνήμη είναι ιδιαίτερα εκρηκτική, επειδή τα εθνικά κράτη είναι συγχρόνως οι «κύριοι των ευρωπαϊκών Συνθηκών». Άλλες συγκρούσεις, όπως εκείνη μεταξύ των μεγάλων περιφερειών, των κοινωνικών τάξεων στρωμάτων, των θρησκευτικών κοινοτήτων, των κομματικών συμμαχιών, των ομάδων εντάξεως και του μεγέθους και της οικονομικής ισχύος των κρατών-μελών έχουν σχέση με συμφέροντα που επικαλύπτονται και διασταυρώνονται διαμέσου των εθνών με τρόπον ώστε να οδηγούν εντός της ΕΕ μάλλον σε ένα αποτέλεσμα διασυνδέσεων.

Εάν σήμερα αυτές οι ιστορικά ριζωμένες αντιθέσεις οδηγούν την ευρωπαϊκή ενοποιητική διαδικασία σε οπισθοδρόμηση, η αντίληψη περί «διαφορετικών ταχυτήτων» ανακτά τον επίκαιρο χαρακτήρα της. Πριν να μακρηγορήσει κανείς, όπως ο Γερμανός υπουργός Εξωτερικών,⁷ με ενθουσιώδεις δηλώσεις για τη μεγάλη στρατηγική αποστολή της διευρυμένης ΕΕ ανά τον κόσμο, θα έπρεπε οι πολιτικές ελίτ να αναλογιστούν σχετικά με τα όρια ενός τρόπου καθοδήγησής της. Θα πρέπει προηγουμένως να απαντήσουν στο ερώτημα πώς και πού ο επίμαχος στόχος της ευρωπαϊκής ενοποίησης μπορεί, με θετικές προοπτικές, να αποτελέσει θέμα συζήτησης μεταξύ των ιδίων των πολιτών, εντός μιας διαδικασίας αυτοσυνειδησίας. Μια πολιτική ταυτότητα των πολιτών, χωρίς την οποία η Ευρώπη δεν μπορεί να αποκτήσει την ικανότητα για δράση, διαμορφώνεται μόνο σε ένα δημόσιο χώρο διαμέσου των εθνών. Αυτή η διαμόρφωση συνείδησης δεν μπορεί να 'ναι αποτέλεσμα της επέμβασης των ελίτ εκ των άνω και δεν μπορεί να «παραχθεί» με διοικητικές αποφάσεις, όπως η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων και των κεφαλαίων στον κοινό οικονομικό και νομισματικό χώρο.